

korlatuk nagymértékben szublimálja a nevelés és tanítás feladatát, föléje emeli az elmechanizálódásnak, melynek a konzervatív didaktika mindenesetre ki van téve; viszont azonban megbocsátható, ha vannak egyelőre, és még bizonyára sok ideig lesznek, kik valahogyan kézzelfoghatóbbnak óhajtnák tudni a pedagógus feladatát és munkáját s megközelíthetőbbnek és biztosabbnak az iskolai munka eredményét, mert — s itt meg kell fordítanunk Domokos Lászlóné befejező tételét — az élet nemcsak metafizikai, szellemi és isteni, hanem biológiai értelmű elv is. A kétféle felfogás között — mert hiszen nem kiegyenlíthetetlen a köztük való ellentét — valahol a középben, más, mindkettőtől különböző formában kell rejlenie a helyes eljárásnak. S bizonyos, hogy a nemesebb és boldogabb jövőndék nemzedék kialakulása, vagyis a nevelés és oktatás kétségbevonhatatlan sikere lesz az, ami a szembenálló pedagógiai felfogások vitájában a küzdő felek között igazságot fog szolgáltatni. *Gyulai Agost.*

Dr. Harsányi István: A hazugság mint nevelési probléma. Sárospatak, 1935. (N. 8-r., 140 l.)

Az erkölcsi nevelést tárgyaló magyar könyvek újabban örvendetes gyarapodást mutatnak. Frank Antal könyvei után (*Lelki megújulás* és *Önismeret*) örömmel regisztráljuk a hazugság kiküszöböléséről szóló fenti tanulmány megjelenését is. Rendkívül nehéz, kényes probléma ez. A szerző teljes mértékben érzi is a kérdés óriási nehézségeit, de nagy elmélyedéssel fog hozzá feladata megoldásához és avatott kézzel tárja elénk a nehéz problémát sokféle vonatkozásában. Az eredmény attól függ: olvassa-e, követi-e a magyar társadalom, a magyar tanítói és tanári kar a szerző útmutatásait.

A hazugság meghatározása után ezt mondja a szerző: „A merev szembehelyezkedés teljesen elhibázott módszer volna... Az a pedagógus pl., aki azt a célt tűzné maga elé, hogy a hazugságot máról-holnapra eltörli a föld színéről, fejjel szaladna neki a legellenállóbb akadálnak.“ A nevelőnek meg kell ismerkednie a hazugságnak minden mozzanatával, lélektani, társadalmi, erkölcsi feltételeivel, okaival, céljaival, következményeivel stb. A probléma megértetése érdekében a szerző felhasználta a nagy íróknak a hazugságra vonatkozó megjegyzéseit; figyelte és bogozta a mindennapi életben, különösen pedig az iskolában jelentkező hazugságokat, végül 10—20 éves lányokkal és fiúkkal (középiskolásokkal és tanítóképzősökkel) kitöltetett 1060 kérdőívet és feleleteket feldolgozta. A kérdésekre adott feleleteket nem statisztikai kimutatás alakjában összegezte, hanem egy-egy kérdésre adott feleletek közül közli a jellegzetesebbeket. Az ember ámulva olvassa ezeket a kis vallomásokat, amelyek bizonyítják, mennyire foglalkoztatja a gyermekek és ifjak lelkét a hazudozás problémája. Gyermekeink — írja J. Paul — öt első évük alatt egyetlen igaz és egyetlen hazug szót sem mondanak, hanem csak beszélnek; szívesen játszanak a beszédnek számukra új művészetével. Így gyakran ostobaságot is mondanak, csak azért, hogy a maguk beszédművészetét hallgassák. W. Stern a harmadik év végéig tartja normálisnak ezt a megállapítást. Nietzsche szerint a gyermek a játékot munkának, a mesét pedig valóságnak érzi.

Ebben a korban, a mesék, a Jézuska-hit, a gólyamagyarázat korában méltánytalan dolog lenne a teljes igazmondás követelése. Csak arra kell vigyázni, hogy a gyermeki állapot határait kelleténél tovább ne tartsuk fenn. Érdekes az is, amit a szuggesztió hatása alatt keletkezett hazugságokról mond el a szerző. Erős akaratú egyének bizonyos rákérdezési modorral egészen érdekes vallomásokat kaphatnak, különösen irányíthatóbb akaratú egyénektől. Az igazi hazugság keletkezésének vizsgálata közben rájövünk, hogy minden normális gyermek előbb vagy utóbb, de legkésőbb a fantáziavilág felozslásával egyidejűleg, felismeri a hazugság létezését és mibenlétét. Az a korszak, amelyben a gyermek felfedezi a hazugságot, legalkalmasabb az igazságért való rajongás felkeltésére. Helytelen és túlságosan szigorú befolyás azonban éppen ebben a korban vezethet beteges tünethez, a pszudofóbiához.

„A hazugság vizsgálata erkölcsi szempontból“ című fejezetben kifejti a szerző, hogy az igazságra törekedni a legértékesebb emberi cselekvés. De elismeri, hogy ezt mereven, a teljes végrehajtás igényével nem írhatjuk elő, mert a morál maga is az emberi társas szellem egyik alkotása s az abszolút erkölcsi norma és a modern társadalomban való cselekvési lehetőség nehezen békíthető össze teljesen. Azonban ma a hazugság egyre veszélyesebben hódít s már-már odajutottunk, hogy nem egy helyről megkockáztatják azt a véleményt, hogy társadalmunkban minden a hazugságra van fölépítve, hogy hazugság nélkül lehetetlen az érvényesülés, éppen azért kettőzött erővel kell visszavezetnünk a társadalmat az igazság kultuszának megbecsüléséhez.

„A hazugság elterjedtsége...“ cím alatt megkezdi a szerző a gyermekek feleleteinek közlését, s azt mondja, hogy a kérdőívek tanúsága szerint is úgyszólván teljesmértékű a hazugság elterjedtsége. Jellemző egyik, 14-5 éves fiú vallomása: „Minden ember hazudik, így én is.“ „A hazugság okai“-ról is nagyon érdekes feleleteket adtak a gyermekek. Ez a legértékesebb fejezete — nézetem szerint — a könyvnek, mert megtudjuk belőle, mik azok az összetevő erők, amelyekből a rendszeres nevelésben részesülő ifjúság sok hazugsága levezethető.

Arra a kérdésre, hogy „kinek hazudnak és kinek nem hazudnak az emberek“, megállapítja az író, hogy a hazugságért nemcsak a hazudó, hanem az is felelős, akinek hazudnak. Aztán ezt mondja: „Minél jobban megvalósulnak egy családban az ideális családi közösség kívánalmái, annál kevésbbé tud ott tanyát verni a hazugság; minél tökéletesebben megvalósul tanár és tanítvány között a nevelő és nevelt ideális közösségi viszonya, annál kevesebb szerephez jut ott a hazugság.“

„Vannak-e megengedhető hazugságok?“ „Milyen mértékben ítélik el az emberek a hazugságot?“ „Erdemes-e hazudni?“ „Küzdelem a hazugság ellen“. Ezek a fejezetek a fentiekhez hasonló módon tárják elénk a fiatalság véleményét a hazudozásról.

Végül a szerző összegezi saját véleményét arra nézve, mit kell tenni, hogy célszerűen és eredményesen küzdhessünk a hazugság ellen. E szerint a nevelőnek világosan fel kell ismernie a való helyzetet; képessé kell tennie magát

a hazugság elleni küzdelemre; megelőző intézkedéseket kell végrehajtania, melyek egyrészt az egyénre, másrészt pedig a társadalomra vonatkoznak; végül kezelnie, gyógyítania kell a hazugságot.

Tagadhatatlan, hogy a tiltott hazugságokon kívül vannak megengedhető, sőt kötelező hazugságok is. Ezeket azonban szabályokba foglalni nem igen lehet. Itt csak a *helyes erkölcsi érzés* tájékoztathat bennünket a helyes eljárásról. Allítsuk be a hazugság elleni küzdelmet az általános erkölcsi élet keretébe, melynek három alappillére: az erkölcsi érzés, az erkölcsi cselekvés és az erkölcsi belátás biztos alapokon vezet majd bennünket a hazugság elleni nagy küzdelemben.

† *Eltes Mátyás.*

Dr. Horn József: A közgazdasági ismeretek könyve. Kiadja Győr, Moson és Pozsony k. e. e. vármegyéek közönsége. 1935. (314 l.)

A tetszetős kiállítású kötet borítékán az Iskolánkívüli Népművelés emblémája az uralkodó jelleg, annyira, hogy itt a cím mellett a szerző neve nem is szerepel. A belső címlapból megtudjuk, hogy a közgazdasági tankönyvek jeles szerzője a vallás- és közoktatásügyi minisztérium megbízásából írt munkáját, a Magyar Népművelés Könyvei szerkesztésére alakított szakbizottság pedig átnézte, teljes bizalommal vesszük hát kezünkbe a könyvet. Nagy örömmel látjuk, hogy kiadását Győr, Moson és Pozsony vármegye közönsége vállalta a magyar népművelés előmozdítására, a magyar jövő építésére.

A könyv elsősorban népművelők számára készült, egyrészt alapvető ismeretek nyújtása, másrészt régebbi ismeretek kiegészítése céljából (hiszen pl. a népművelési előadók közül a tanítók jórésze éppen Horn József közgazdaságtani tankönyvét tanulta a képzőben). A mű átolvasása után azonban megállapíthatjuk, hogy ez a könyv igen alkalmas tájékoztató mindazok számára, akik tanulmányaik folyamán közgazdaságtannal nem foglalkoztak, de a mindennapi életben, még újságolvasás és rádióhallgatás közben is minduntalan találkozunk közgazdasági kérdésekkel. Ma a közgazdasági ismeretek az általános műveltség alapvető elemei közé kerültek, az idősebb nemzedéknek e téren pótolnia kell ismereteit, a középiskolás ifjúság pedig egy újabb törvényes intézkedés alapján újra tanulni fog közgazdaságtant, amely a háború után egypár esztendőre bekerült a középiskolába, de onnan sajnálatos módon hamar ki is maradt.

A könyv szerzője abban látta feladatát, hogy a tudomány eredményeinek gondos figyelembevétele alapján a gazdasági élet egészéről egyszerű és világos fogalmazásban áttekintést nyújtson. Célját el is éri, szaktudása, tudományos tájékozottsága megvan, s megvan benne a pedagógus írói erény, tud szabatosan és világosan fogalmazni. Abban, hogy az elméleti közgazdaságtant és a közgazdasági politikát nem választja el egymástól, hanem a gazdasági élet jelenségeinek, intézményeinek leírását átszővi és kíséri az elmélet s követi a gyakorlati szabályozás ismertetése, pedagógiai szempontból szintén csak előnyt kell látnunk. A mű egésze tehát teljes elismerést érdemel, s